

Інна Кватира

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1919–1939 РР.): ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

У статті дається аналіз стану розробки питань соціально-економічного розвитку Польщі у міжвоєнні роки (1919–1939 рр.) в українській та зарубіжній історіографії.

Ключові слова: Польща, національне відродження, соціально-економічний розвиток, міжвоєнний період, історіографія.

Упродовж тривалого періоду в світовій історіографії накопичувався значний обсяг досліджень важливих проблем відродження і міжвоєнного устрою європейських країн, і зокрема, Польщі, тодішня самоназва – Друга Річ Посполита. Наукові дослідження з історії Польської Республіки доби 1918–1939 рр. вітчизняних та зарубіжних авторів дозволяють простежити основні етапи відновлення та становлення польської державності після Першої світової війни, визначити особливості соціально-економічного розвитку країни та міжнародне становище її в складних умовах тогочасної Європи.

Історіографію з проблем дослідження історії Польщі у 1919–1939 рр. можна умовно поділити на такі періоди: перший – дослідження та праці тогочасних політиків та науковців безпосередньо й одночасно з суспільно-політичними подіями 1919–1939 рр.; другий – праці істориків соціалістичної доби; третій – сучасні наукові розробки та дослідження окремих проблем з даної тематики українських, польських та зарубіжних дослідників.

Перший період становлення польської історичної науки відбувався у сприятливих умовах на тлі відродження незалежності держави, національного піднесення, розвитку освіти і науки. Почали діяти науково-освітні центри – університети у Любліні, Варшаві, Познані, Вільно та ін. У 1925 році відновило роботу Польське історичне товариство [1, с. 51, 52], яке періодично проводило з'їзди польських істориків [2, с. 96], в країну повернули багато архівних матеріалів. Із перших років незалежності Польська Академія наук у Кракові почала видання збірників документальних матеріалів з історії Польщі. Розширилось коло наукових періодичних видань, часописів і збірників історичних праць – “Nepodległość” (“Незалежність”), “Wojskowy Przegląd Historyczny” (“Військово-історичний перегляд”, “Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” (“Щорічники соціальної та економічної історії”) та ін.) [1, с.19].

Серед тогочасних наукових історичних розробок слід відзначити праці відомих державних діячів і політиків – Р. Дмовського “Думки сучасного поляка”, “Німеччина, Росія та польська проблема”, “Політика польська і відбудова держави”, Ю. Раковського “Проблеми перебудови економіки Польщі”. Питання історії аграрних відносин і селянства ґрунтовно досліджував відомий польський історик, політичний діяч і економіст В. Грабський. Матеріали, які він зібрав і опрацював стали доброю основою для подальшого вивчення важливих питань соціально-економічної історії Польщі. Особливий інтерес у контексті теми викликають праці з економічної історії Польщі Ф. Буяка [4, 5], та Я. Рутковського [6]. Значними розробками питань економічного розвитку та його перспектив є праці видатного економіста та державного діяча Є. Квятковського [7–10], який займав високі пости в урядових кабінетах Другої Речі Посполитої. Особливу увагу привертають його праці: “Економічне значення природного газу в Польщі”, “Проблеми

розвитку хімічної промисловості на тлі великої війни” [7], “Тенденції і постулати економічного розвитку Польщі” [8], “Диспропорції. Слово про Польщу в минулому і сьогоднішньому” [9], “Суспільна криза і умови відбудови економічного життя” [10], “Перебудова економіки Польщі”, “В боротьбі з сучасністю для кращого економічного майбутнього”, “Про велич Речі Посполитої”. Зазначимо, що Є. Квятковський розробив і науково обґрунтував проект плану економічного розвитку Польщі на період з 1939 по 1954 рр. І хоча реалізація його програм не мала можливості здійснитися вчасно, багато з розроблених ним економічних принципів польські економісти успішно використовували у післявоєнну добу.

Паралельно з дослідженнями цілісного історичного періоду в історії Польської держави, є спроби виокремити його найважливіші аспекти, такі як перебудова та пристосування економіки до нових умов, внутрішня політика держави в умовах кризи, головні напрямки зовнішньої політики та інші. Процес активізації історичних досліджень, за сприятливих умов відновлення незалежності, призвів до появи численних праць, розвідок, інформаційних матеріалів присвячених історії Польської держави, висвітленню найважливіших фактів і подій становлення незалежної Польщі після Першої світової війни, аналізу соціально-економічних та політичних процесів всередині країни. Зокрема, провідним істориком Краківського університету С. Кутшебою було підготовлено одну з перших робіт “Відроджена Польща 1914–1921 рр.” [13], в якій проаналізована роль різних політичних сил у процесі відродження і становлення держави, проблеми створення її державного апарату. Різним питанням та проблемам державного устрою та соціально-економічної політики присвячені роботи Г. Крахельської [14], Я. Птасьника, В. Конопчинського, А. Прухніка [15], Ш. Аскеназі, С. Закревського та ін. Соціальна політика уряду детально висвітлюється в колективних працях, зокрема “Соціальна політика Польської держави” [16], в якій охоплено період від відновлення незалежності до середини тридцятих років, розкрито питання зайнятості й соціального страхування, міграційного руху, взаємовідносин робітників і роботодавців та ін. Соціальна політика санаційних урядів розкрита у працях “Польща після 1926 р.” [17], “П’ятнадцять років Польської держави” [18], в яких позитивно оцінено закон щодо реформування системи соціального страхування.

В українській історіографії у протиставленні ідей і під впливом подій більшовицького жовтневого перевороту, утверджувалась марксистсько-ленінська ідеологія в поясненні історичних подій. Питання історії Польщі, як й інших слов’янських народів, українські вчені висвітлювали під кутом зору жовтневих подій 1917 р. і марксистсько-ленінського вчення, а тому у працях міжвоєнної доби, історичні події та явища розглядаються, насамперед, з позицій класової боротьби та пролетарського інтернаціоналізму. Внаслідок цього історія відродженої Польщі подається і оцінюється в спотвореному і однобокому вигляді, перебільшується роль “Великої Жовтневої соціалістичної революції” у формуванні держави, а саму відновлену державу визначається як “польську буржуазно-поміщицьку країну” з “фашистським” режимом Ю. Пілсудського. У цьому контексті варто зазначити роботу Ю. Братківського “Фашистська Польща на шляху до революційної кризи” [19], а також роботи О. Романського [20], М. Левенецького [21], А. Вольського [22], А. Врублевського [23], Ф. Кона [24], Є. Явленського [25] та ін.

Радянські історики післявоєнної доби та науковці “соціалістичної” Польщі основні зусилля продовжували зосереджувати на висвітленні певних аспектів революційного робітничого руху під час і після Першої світової війни, стверджуючи, що найважливішим наслідком останньої була перемога соціалістичної революції і розкол світу на дві системи. При цьому нерідко залишались поза увагою або подавались у спрощеному чи спотвореному баченні реальні події, факти, применшувались позитивні наслідки чи зрушення у політичному і економічному житті польського суспільства після здобуття незалежності Польською державою у 1918 році.

Слід зауважити, що післявоєнна історична наука, як радянська, так і польська піддавалась певному тиску, до кінця 60-х років було обов’язковим критикувати всі дії, так

званої, буржуазної Польщі. Серед таких заангажованих праць можна назвати: “Развитие капитализма и национальные движения в славянских странах” [26], “3 історії зарубіжних соціалістичних країн” [27], “История Польши” під ред. Королюка [28], “Інтернаціональна єдність трудящих Західної України і Польщі у революційно визвольній боротьбі (1929–1939 рр.)” [29], “История Польши” в 3-х томах під редакцією О. Манусевича [30], “Новітня історія (1918–1939)” під ред. Тарасенка [31], та інші, в тому числі і загально-історичні видання як: “Всемирная история”, довідкові – “БСЭ”.

Значна увага аналізу українсько-польських взаємин, соціально-економічної і політичної ситуації, революційного і національно-визвольного руху в Польщі міжвоєнної доби присвячені праці українського історика-полоніста П. Калениченка [32]. Треба зазначити, що вплив тогочасної ідеології позначився на цих роботах, при цьому вони не втрачають своєї актуальності і насичені широким фактичним матеріалом. Такою ж заангажованою є праця І. Кундюби [33], в якій автор висвітлює соціально-економічні та політичні процеси в Польщі, характеризуючи державу як “імперіалістичну” і “буржуазно-поміщицьку”, з “ворожою і злочинною” політикою.

Широкий фактичний матеріал використовували польські науковці, висвітлюючи даний період історії це, зокрема, В. Серчик, Л. Підгородецький, Р. Градовський [34], П. Заремба [35] та інші, які значно інформативніше від радянських авторів почали розкривати процес відродження польської державності у 1918–1921 рр. Зразком найширшого синтезу історії міжвоєнного періоду став виданий у 1978 р. під патронатом польської академії наук четвертий том “Історії Польщі” під ред. Т. Єндрущака, що нараховує понад 2,5 тис сторінок. Перша частина вийшла ще в 1969 р. під ред. Х. Зелінського і Л. Гросфельда [36]. З інших опублікованих в період ПНР праць заслуговують на увагу і дослідження А. Айнєнкеля “Польща після травневого перевороту. Нарис політичної історії Польщі 1926–1939” [37], П. Заремби “Історія двадцятиріччя (1918–1939)” [35], “Відроджена Польща 1918–1939, держава – суспільство – культура.” під ред. Я. Томіцького [38], “3 історії II Речі Посполитої” за ред. А. Гарліцького [39].

Змістовною і насиченою фактичним матеріалом є праця Антонія Шубіньського “Новітня історія Польщі 1914–1983” [40], в якій автор детально досліджує передумови та процес відновлення держави, значення різних політичних сил та їх лідерів у становленні молодій Польській держави на міжнародній арені після Першої світової війни та політичний і соціально-економічний розвиток Польщі у міжвоєнний період та впродовж наступних десятиліть. Як зазначає польська дослідниця Г. Дильонгова : “На прикладі висвітлення історії міжвоєнного періоду помітно, що була обов’язковою “чорно-біла” схема історії. Інтерпретація фактів мусила бути однозначно побудована на засадах марксистською класової боротьби. Шляхта, поміщики (слово “землевласники” не вживалось), буржуазія – реакція, а селяни і робітники належали до прогресивного табору. Цензура, яка була для керівників країни знаряддям політики, спричинила фальсифікацію історії” [99, с. 220]. Фальсифікація не завжди полягала у наведенні неправдивих фактів, але в їх доборі, зіставленні, інтерпретації або замовчуванні. Нелегко виправити шкоду, завдану цими чинниками історичній свідомості суспільства.

Після 1989 року у Польщі, коли було повалено комуністичний режим, з’явилися оригінальні публікації Мацея Козловського, Тадеуша Ольшанського, Євгеніуша Коко [41], Станіслава Стемпєня з історії Польщі у ХХ ст. Серед найбільш інформативних, з аналізом широкої джерельної бази є праці М. Тимовського: “Історія Польщі” [42], М. Боруцького: “Історія Польщі до 1957 року” [43], Й. Жарновського: “Суспільство II Речі Посполитої – історичний перегляд” [44], праця авторського колективу А. Дибковська, Я. Жарин, М. Жарин: “Польська історія з найдавніших часів до сучасності” [45]. Особливої уваги заслуговують розробки польських дослідників з окремих питань економічного розвитку Польщі у міжвоєнний період (1918–1939). Серед них спеціальні дослідження розвитку Центрального промислового району (СОР) М. Ваньковича, М. Дроздовського [46, 47]. Низка досліджень присвячена вивченню матеріального становища робітників і розвитку

профспілкового руху в різних галузях промисловості. Зокрема це праці: М. Цехоцинської [48], М. Дроздовського [46], М. Свенцицького [49], Я. Йоньчика [50], Л. Хасса [51], Л. Кещинського [52], В. Масевича [53], А. Айненкеля [54], Т. Єндрушака [55]. Соціальна структура та її еволюція проаналізована в праці С. Коваля [56]. Деякі питання реформування польської економіки знаходимо у працях Р. Гавінського: “Інтервенціонізм економічний в польській текстильній промисловості 1918–1939” [57], Й. Попкевича, Ф. Ришки: “Важка промисловість Верхньої Сілезії в економіці міжвоєнної Польщі”, М. Мещанковського “Сільське господарство II Речі Посполитої” [58], Й. Кауфмана “Економічний націоналізм. Шанс чи бар’єр зростання” [59], Й. Голєбьовського: “Державний сектор в економіці міжвоєнної Польщі” [60].

Деякі аспекти польсько-радянських економічних відносин розглядаються у праці С. Лопатнюка: “Польсько-радянські економічні відносини 1921–1939” [61]. У дослідженні В. Моравського “Проблеми економіки II Речі Посполитої”, розкрито основні напрямки діяльності уряду в умовах економічної кризи.

Основні етапи фінансової політики Польщі знаходимо у працях С. Лещиньської “Банк Польський 1924–1939”, А. Єзерського С. Лещиньської “Банк Польський 1924–1951”, А. Й. Швагрука “Гроші на землях польських Х–XX ст.” [62], Й. Здоховського “Фінанси Польщі в 1924–1925 рр.” [63].

Ґрунтовні розробки питань економічного розвитку Польської держави у різні періоди історії знаходимо у працях З. Ландау і Й. Томашевського: “Нарис історії економіки Польщі 1913–1939” [64], “Економіка Польщі міжвоєнної 1930–1939” [65], Т. Влудика [66], С. Рудніцкого [67].

Здобуття справжньої політичної незалежності у 1989 р. призвело до кардинальної перебудови польської історіографії. З проголошенням нового демократичного курсу розвитку, ліквідацією цензури і надмірної політизації всіх сфер життя, новий етап наступає і в розвитку польської історичної науки, підвищується науковий інтерес до вивчення і висвітлення минулого країни. Польські історики по-новому, спираючись на недоступні раніше джерела, відкидаючи існуючі стереотипи та переглядаючи традиційні оцінки, почали висвітлювати окремі періоди національної історії і зокрема, міжвоєнного періоду. Серед чисельних праць варто виокремити дослідження з широким аналізом соціально-економічних та політичних перетворень в добу II Речі Посполитої, це зокрема роботи А. Гарліцкого [68], П. Вечоркевича [69], Д. Наленч [70], В. Рожковського [71], К. Ковальця [72]. У галузі вивчення окремих регіонів Польської Республіки у широкому розумінні контексту досліджуваного періоду і проблематики заслуговують на увагу праці Р. Ренц [73], Д. Серадзка [74], Б. Дановської-Прокоп і У. Загура-Йоншта [75].

Серед найновіших публікацій з питань дослідження економічного розвитку Польщі, зокрема, у міжвоєнний період, є спільні праці польських економістів Анджея Єзерського та Сесилії Лещиньської: “Історія економіки Польщі” [76], а також Януша Калінського і Збігнева Ландау “Економіка Польщі в XX столітті” [77].

Розглядаючи історичний розвиток польського суспільства слід звернути особливу увагу на роль видатних особистостей того часу, державних та політичних діячів, воєначальників, економістів, життю і діяльності яких присвячені роботи польських та вітчизняних дослідників, публіцистів. Серед них слід відзначити: М. Пружинського – “Драма Пілсудського” [78], Я. Паєвського, В. Лазуги – “Габріель Нарутович. Перший президент Речі Посполитої” [79], М. Штарського – “Юзеф Пілсудський. Факти і міфи” [80], А. Гарліцкого “Юзеф Пілсудський (1867–1935)” [81], “Хто був ким у Другій Речі посполитій” [82], Д. і Т. Наленч “Юзеф Пілсудський – легенди і факти” [83], а також довідкові видання “Постаті історичні” [84].

Значний внесок у дослідженні історичного розвитку слов’янських народів, і зокрема польського, у новітній час, зробили такі вітчизняні науковці як, Яровий В. І. “Історія західних та південних слов’ян у XX ст.” [85], А. І. Черній, В. А. Черній “Історія південних і західних слов’ян в трьох частинах” [86], Баран З. “Відродження та становлення польської

держави” [87], “XX століття. Історія економіки, політики, ідеології” Нариси з історії 1901–1945 рр. за ред. Трубайчука [88], “Історія західних та південних слов’ян XX ст.” під ред. Е. Пугача [89].

Грунтовні розробки даного питання ми прослідкуємо і в працях науковців ближнього зарубіжжя, а саме російських істориків: “История южных и западных славян в 2-х томах. Новейшее время” під ред. Матвеева Г. Ф. Ненашевой З. С. [90], “Краткая история Польши”, “Польша: Вопросы и ответы” під ред. Бухарина [91], Р. Р. Юсупов – “Власть и интеллигенция: из истории Польши XX столетия (1918–1980)” [92], Костомаров Н. И. – “Старый спор. Последние годы Речи Посполитой” [93].

Особливий інтерес у контексті дослідження даної теми викликає монографія американського автора, дослідника історії Європи XX століття Ричарда М. Ватта “Гірка слава. Польша і її доля 1918–1939” [94]. У цій історичній розвідці представлено значний документальний матеріал, висвітлено цікаві події і факти становлення Польської держави у міжвоєнний період, хід економічних перетворень, проаналізовано роль різних політичних сил та особистостей у внутрішній та міжнародній політиці II Речі Посполитої в умовах європейської спільноти міжвоєнного періоду.

Висвітлення окремих питань даної тематики знаходимо і на сторінках спеціальних періодичних видань. Свій внесок у дослідження та розробку питань економічної історії Польщі зробили і такі російські історики як А. Міллер, А. Кострикін. Їх публікації вміщені на сторінках різних спеціальних видань “Славяноведение”, “Преподавание истории в школе” [95].

Особливої уваги заслуговує стаття С. В. Морозова “Введение элементов государственного планирования в Польше в 1936–1939 годах” [96, с. 20], в якій автор аналізує етапи реформування польської економіки та значення ролі Євгеніуша Квятковського в розробці проектів економічного розвитку держави у міжвоєнний період та у перспективі. На думку автора, введення елементів державного планування та втручання в економіку державного інвестування мало свої позитивні наслідки для порівняно слабо розвинутої економіки молодій Польській держави. В цій статті проводиться аналіз діяльності Є. Квятковського як економіста і державного діяча, що займав високі пости в різних урядах Другої Речі Посполитої.

Окремі питання економічного розвитку, а саме сільського господарства у міжвоєнний період розглядає Г. Ф. Матвеев у своїй праці “Третий путь. Идеология аграризма в Чехословакии и Польше в межвоенный период” [97], де ґрунтовно розглядаються питання аграрної політики Польщі в період відбудови держави та реформування економіки, її позитивні і негативні наслідки для господарства держави.

Своєрідне бачення проблем, успіхів і невдач польського суспільства в різні історичні періоди і, зокрема в добу II Речі Посполитої, знаходимо в працях Анджея Васілевського, польського історика, публіциста, який розглядає Польшу між Сходом і Заходом та у контексті ментальності польської нації, що сформувалася протягом століть на фоні загальноісторичних умов [98].

Із відновленням державної незалежності України, відмовою від тотальної ідеологізації в наукових дослідженнях та зростання наукового інтересу до країн близького та далекого зарубіжжя розпочався новий етап в українській історіографії, побудований на наукових засадах вивчення вітчизняної та всесвітньої історії. Активізації наукових досліджень у вивченні історії Польщі сприяють пошкваллення двосторонніх суспільно-політичних, економічних, культурних взаємовідносин двох сусідніх держав, які стали тепер і постійними партнерами у європейському просторі [100].

Особливої уваги заслуговує комплексна робота з історії Польщі Л. Зашкільняка та М. Крикуна “Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів” [101]. Ця синтетична праця вчених Львівського університету імені Івана Франка є першою “українською” цілісною історією Польщі, яка створена на основі комплексного опрацювання джерел та сучасних здобутків світової наукової літератури, а також досвіду викладання історії Польщі.

Відзначається, що ця праця львівських істориків отримала суспільне схвалення не тільки в Україні, а і у Польщі [1, с. 44]. Згадана робота насичена значним фактичним матеріалом, який ілюструє соціальну структуру та національний склад населення, відображає суспільно-політичні трансформації в польському суспільстві в досліджуваний період [101, с. 459].

Грунтовні розробки на значному фактичному матеріалі з питань політичного, соціально-економічного розвитку, еволюції парламентської системи, аспектів внутрішньої та зовнішньої політики Польської держави у міжвоєнний період, знаходимо в працях Л. М. Алексієвець “Польща: шляхом відродження державної незалежності. 1918–1939.” [102], “Новітня історія Польщі (1918–1939)” [103], “Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926” [3] та у багатьох статтях цієї авторки [104–109]. Дослідниця вперше в українській історіографії на основі залучення до наукового обігу нових комплексів зарубіжних та вітчизняних джерел і спеціальної літератури створила узагальнююче дослідження особливостей відродження національної державності, формування суспільно-політичного устрою Польщі 1918–1926 рр. [3, с. 15].

Якісні зміни в українській історичній науці за роки незалежності відкрили нові можливості для об’єктивного висвітлення історії Польської держави, зокрема, завдяки доступності більшого кола джерел і архівних документів. Аналіз літератури засвідчує, що проблематика особливостей соціально-економічного розвитку Польщі у міжвоєнний період не достатньо висвітлена в українській історіографії. На основі змістовних, різнопланових і доступних в умовах сьогодення, документів та джерел стало можливим проаналізувати, узагальнити та виокремити особливості соціально-економічного розвитку Польської держави в міжвоєнну добу, поглиблено та ґрунтовно досліджувати проблематику окресленої теми.

Список використаних джерел

1. *Maternicki J.* Warszawskie środowisko historyczne w okresie II Rzeczypospolitej. – Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1999. – 195 s.
2. *Историография* истории южных и западных славян. – М.: Изд-во Московского университета, 1987. – 261 с.
3. *Алексієвець Л.* Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 448 с.
4. *Bujak Fr.* Studja historyczne i społeczne. – Lwów: Wydawnictwo zakładu narodowego im. Ossolińskich, 1924. – 261 s.
5. *Bujak Fr.* Historia osadnictwa ziem polskich w kratkim zarysie. – Warszawa, 1920. – 43 s.
6. *Rutkowski J.* Historia gospodarcza Polski. – Warszawa, 1923. – 187 s.
7. *Kwiatkowski E.* Zagadnienia przemysłu chemicznego na tle wielkiej wojny. – Warszawa; Lwów: Wyd.cemicz. in-tu badawczego we Lwowe, 1923. – 187 s.
8. *Kwiatkowski E.* Tendencje i postulaty rozwoju gospodarczego Polski. – Warszawa, 1930. – 26 s.
9. *Kwiatkowski E.* Dysproporcje. Rzecz o Polsce przeszłej i obecnej. – Kraków, 1932. – 307 s.
10. *Kwiatkowski E.* Kryzys współczesny i zagadnienie odbudowy życia gospodarczego. – Warszawa: Związek Izb i Organizacyj rolniczych, 1935. – 47 s.
11. *Wniosek* ministra przemysłu i handlu E. Kwiatkowskiego na Radę Ministrów z 7. IV. 1930, Archiwum Akt Nowych, zespół Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, t. 201, t. IV.
12. *Kwiatkowski E.* Nowe zjawiska i prądy u podstaw współczesnego życia gospodarczego // *Księga pamiątkowa ku czci L. Caro.* – Lwów, 1935. – S. 246.
13. *Kutrzeba S.* Polska odrodzona. 1914–1921. – Kraków, 1921. – 230 s.
14. *Krahelska H.* Prawda o stosunkach pracy. – Lwów, 1934. – 97 s.
15. *Próchnik A.* (Swoboda H.) Pierwsze piętnastolecie Polski niepodległej (1918–1933). Zarys dziejów politycznych. – Warszawa, 1933. – 159 s.
16. *Polityka* społeczna Państwa Polskiego. – Warszawa, 1937. – 457 s.
17. *Polska* po roku 1926. – Warszawa, 1937. – 24 s.
18. *Piętnaście* lat Państwa Polskiego. Praca zbiorowa. – Warszawa, 1933. – 64 s.
19. *Братківський Ю.* Фашистська Польща на шляху до революційної кризи. Харків: Пролетар, 1933. – 180 с.
20. *Романский А.* Очерки современной Польши. – Москва: Прометей, 1926. – 256 с.
21. *Левенецький М.* Польща: Економічний та політичний нарис. – Харків: Радянська школа, 1932. – 108 с.
22. *Вольський А.* Польща. – Москва: Изд-во ЦК МОПР СРСР, 1929. – 32 с.
23. *Врублевский А.* Польша. – Москва: Соцекгиз, 1936. – 216 с.

24. *Кон Ф.* Современная Польша . – Москва: Красная Новь, – 1924. – 115 с.; *Кон Ф.* Кризис буржуазной Польши. – Москва. Красная Новь, 1923. – 69 с.; *Кон Ф.* Польша наших дней. – Москва. – Ленинград: Госиздат, 1926. – 109 с.
25. *Явленский Е.* Жизнь и борьба рабочих Польши. – Москва: Профиздат, 1934. – 105 с.
26. *Развитие* капитализма и национальные движения в славянских странах. – Москва: Наука, 1970. – 362 с.
27. *З історії* зарубіжних соціалістичних країн. – Київ: Наукова думка, 1971. – 375с.
28. *История* Польши /Под ред. Королюка В. Д. – М.: АН СССР, 1954.
29. *Швидак О.* Інтернаціональна єдність трудящих Західної України і Польщі у революційно-визвольній боротьбі 1929–1939рр. – К.: Вид-во університету, 1972. – 228с.
30. *Манусевич О.* Нариси з історії Польщі. – К.: Радянська школа, 1954. – 452 с., *История* Польши в 3-хт. / Под. ред. Зуева Ф. Г.; Манусевича А. Я., Хренова И. А. – Т. 3. – М.: Изд-во Академия Наук, 1959; *Польша* / Под ред. А. Я. Манусевича БСЭ. Т. 34. – М., 1955. – С.41–45.
31. *Новітня історія* (1918–1939 рр.) / Під ред. Тарасенка В. А. – К.: Університет, 1961. – 356 с.
32. *Калениченко П.* Великий Жовтень і революційний рух у Польщі (листопад 1917 – жовтень 1919 р.) / Відп. ред. І. М. Мельникова. – К.: Наукова думка, 1971. – 344 с.; *Селянський рух у Польщі* (листопад 1917 – жовтень 1918 р.) // Питання нової та новітньої історії: Міжвідомчий наук. зб. – Вип. 12. – К.,1971. – С. 36–49.
33. *Кундюба И.* Исторические предпосылки краха панской Польши. – К.: Изд-во Киевского университета, 1959. – 452 с.
34. *Gradowski R.* Polska 1918–1939. – Warszawa, 1959. – S. 118.
35. *Zaremba P.* Historia dwudziestolecia. – Warszawa, 1990. – S. 239–240.
36. *Historia* Polski. – Т. 4. – Cz. 2–4 / Pod. Red. T. Jędruszczaka. – Warszawa, 1978.
37. *Ajnenkiel A.* Polska po przewrocie majowym. Zarys dziejów politycznych Polski. 1926–1939. – Warszawa, 1980.; *Ajnenkiel A.* Parlamentaryzm II Rzeczypospolitej. – Warszawa, 1970. – 412 s.
38. *Polska* odrodzona. – 1918–1939. Państwo – społeczeństwo – kultura / Pod. red. J. Tomickiego. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1982. – 677 s.
39. *Z dziejów* Drugiej Rzeczypospolitej / Pod. red. A. Garlickiego. – Warszawa, 1986.
40. *Czubiński A.* Najnowsze dzieje Polski 1914–1983. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987. – 451 s.
41. *Koko E.* Polska Partia Socialistyczna i Józef Piłsudski wobec kwestii ukraińskiej w latach 1918–1920 // *Dzieje* najnowsze. Rocznik XXX. – Warszawa, 1989. – S. 27–30.
42. *Tymowski M.* Historia Polski. – Warszawa, 1991. – 381 s.
43. *Borucki M.* Historia Polski do 1957 roku. – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 1998. – 364 s.
44. *Żarnowski J.* Społeczeństwo Polski międzywojennej. – Warszawa, 1969. – 539 s.; *Żarnowski J.* Społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939. – Warszawa, 1973. – S. 32.
45. *Dybkowska A., Żaryn J., Żaryn M.* Polskie dzieje od czasów najdawniejszych do współczesności / Pod. red. Sucheni-Grabowskiej A., Króla E. C. – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 1994. – 378 s.
46. *Drozdowski M.* Klasa robotnicza Warszawy. 1918–1939. Skład i struktura. – Warszawa, 1968. – 208 s.
47. *Drozdowski M.* Gospodarka Drugiej Rzeczypospolitej // *Polska odrodzona. 1918–1939. Państwo. Społeczeństwo. Kultura* / Pod. red. J. Tomickiego. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1982. – S. 408–462.
48. *Ciechocińska M.* Z badań nad położeniem klasy robotniczej w Polsce w latach kryzysu. 1929–1935 // *Zeszyty* naukowe SGPiS, 1962. – S. 37.
49. *Święcicki M.* Instytucje polskiego prawa pracy w latach 1918–1939. – Warszawa, 1960. – 237 s.
50. *Jończyk J.* Ochrona pracy kobiet i młodocianych w polskim przemyśle w latach 1918–1939. – Warszawa, 1961. – 361 s.
51. *Hass L.* Ruch związkowy w Polsce. 1918–1939 // *Wiadomości* Historyczne. – 1982. – № I. – S. 39–50.
52. *Kieszczyński L.* Kronika ruchu zawodowego w Polsce. 1808–1939. – Cz. 2. – Warszawa, 1972. – 178 s.
53. *Masewicz W.* Położenie prawne związków zawodowych w Polsce w latach 1919–1939. – Warszawa, 1972. – 320 s.
54. *Ajnenkel A.* Położenie prawne robotników rolnych w Polsce. – 1918–1939. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1962. – 465 s.
55. *Jędruszczak T.* Place robotników przemysłowych w Polsce w latach 1924–1939. – Warszawa, 1963. – 38 s.
56. *Kowal S.* Struktura społeczna Wielkopolski w międzywojennym dwudziestoleciu 1919–1939. – Poznań, 1974. – 254 s.
57. *Gawiński R.* Interwencjonizm gospodarczy w polskim przemyśle włóknieniczym 1918–1939. – Łódź, 1966. – S. 85.
58. *Mieszczankowski M.* Struktura agrarna Polski międzywojennej. – Warszawa, 1960. – 337 s.
59. *Zob. Kofman J.* Nacjonalizm gospodarcze. Szans czy bariera wzrostu. – Warszawa, 1992. – S. 43–44.
60. *Gołębiowski J.* Sektor państwowy w gospodarce Polski międzywojennej. – Kraków, 1985.; *Gołębiowski J.* Podstawy organizacyjno-prawne sektora państwowego w Polsce międzywojennej / *Materiały z Konferencji w Ministerstwie Przekształceń Własnościowych.* – Warszawa, 1991. – S. 45.
61. *Lopatniuk S.* Polsko-radzieckie stosunki gospodarcze 1921–1939. – Warszawa, 1988. – 400 s.
62. *Szwagruck J.* Pieniądz na ziemiach polskich X–XI w. – Wrocław, 1990. – S. 287–290.

63. *Zdziechowski J.* *Finanse Polski w latach 1924 i 1925.* – Warszawa, 1925. – S. 13–15.
64. *Landau Z., Tomaszewski J.* *Gospodarka Polski międzywojennej 1930–1935.* T. III. – Warszawa, 1982. – S. 98.; *Landau Z., Tomaszewski J.* *Gospodarka Polski międzywojennej.* – T. IV: Lata interwencjonizmu państwowego 1936–1939. – Warszawa, 1989. – 549 s.
65. *Landau Z.* *Gospodarka Polski międzywojennej 1935–1939.* – Warszawa, 1982.; *Landau Z., Tomaszewski J.* *Polska w Europie i świecie 1918–1939.* – Warszawa: Wiedza powszechna, 1984. – 282 s.
66. *Whudyk T.* “Trzecia droga” w myśli gospodarczej II Rzeczypospolitej. – Kraków, 1994.
67. *Rudnicki C.* *Ziemiaństwo polskie w XX wieku.* – Warszawa, 1996.
68. *Garlicki A.* *Pierwsze lata Drugiej Rzeczypospolitej.* – Warszawa, 1990.
69. *Wieczorkiewicz P.* *Ostatnie lata Polski niepodległej.* – Warszawa, 1990.
70. *Наленч Д.* Юзеф Пілсудський. Легенди і факти. (Сокращённый перевод с польского). – М.: Политиздат, 1990. – 398 с.
71. *Roszkowski W.* *Rolnictwo i leśnictwo // Problemy gospodarcze Drugiej Rzeczypospolitej /* Pod red. K. Kozłowskiego. – Warszawa, 1989. – 457 s.
72. *Kawalec K.* *Wizje ustroju państwa w polskiej myśli politycznej lat 1918–1939.* – Wrocław, 1995. – 230 s.
73. *Renz R.* *Życie codzienne w miasteczkach województwa kieleckiego 1918–1939.* – Kielce, 1994.
74. *Sieradzka D.* *Samorząd komunalny województwa śląskiego 1920–1939. Aspekty polityczne i narodowościowe.* – Gliwice, 1992.
75. *Danowska-Prokop B., Zagóry-Jonszt U.* *Wybrane problemy economiczno-społeczne i polityczne na Górnym Śląsku w latach 1922–1939.* – Katowice, 1995.
76. *Jezierski A., Leszczyńska C.* *Historia Gospodarcza Polski.* – Warszawa: Key Text, 1999. – 560 s.
77. *Kaliński J., Landau Z.* *Gospodarka Polski w XX wieku.* – Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2003. – 409 s.
78. *Pruszyński M.* *Dramat Pilsudskiego. Wojna 1920.* – III wyd. /Z. Predmona J.Pajewskiego. – W., 1999. – 318 s.
79. *Pajewski J., Łazuga W.* *Gabriel Narutowicz. Pierwszy Prezydent Rzeczypospolitej.* – Warszawa: Książka i Wiedza, 1993. – 187 s.
80. *Штарський М.* Юзеф Пілсудський. Факти і міфи. //Український історичний журнал. – 1992. – № 4. – С. 64–75. *Штарський М.* Юзеф Пілсудський. Факти і міфи. // Український історичний журнал. – 1992. – № 5. – С. 89– 94.
81. *Garlicki A.* *Józef Piłsudski 1867–1935.* – Warszawa, 1988.
82. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej.* – Warszawa, 1994.
83. *Nalęcz D. i T. Józef Piłsudski – legendy i fakty.* – Warszawa: Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, 1986. – 399 s.
84. *Postacie historyczne. Słownik szkolny.* – Warszawa, 1997. – 339s.
85. *Яровий В.* *Історія західних та південних слов'ян у ХХст.* – К.: Либідь, 1996. – 416 с.
86. *Черній А., Черній В.* *Історія південних і західних слов'ян в трьох частинах: (Від найдавніших часів до кінця ХХст.).* – Рівне: Волинські обереги, 1999. – 443 с.
87. *Баран З.* *Відродження і становлення Польської держави. 1918–1921 рр.* – Львів: Вид-во ЛДУ, 1995. – 55 с.; *Баран З., Полищук Т.* *Країни центральної та Східної Європи в міжвоєнний період.* – Львів, 1999.
88. *XX ст. Історія економіки, політики, ідеології. Кн. I. Нариси з історії 1901–1945рр.* / За ред. Трубайчука. – К., 1998. – 408 с.
89. *Історія західних і південних слов'ян: ХХ століття /* Під.ред. Є.П. Пугача, С. Ю. Страшнюк, Р. М. Постоловського та ін. – Харків: Око, 1998. – 464 с.
90. *История южных и западных славян в 2-х томах.* – Т.2: Новейшее время / Под. ред. Матвеева Г. Ф., Ненашевой З. С. – М.: МГУ, 1998. – 272с.
91. *Польша. Вопросы и ответы: Справочник /* Бухарин Н. И. – М.: Политиздат, 1991. – 191 с.
92. *Юсупов Р.* *Власть и интеллигенция: из истории Польши ХХ столетия (1918–1980).* – Казань, 1996. – 312 с.
93. *Костомаров Н.* *Старый спор. Последние годы Речи Посполитой.* – М.: Чарли, 1994. – 768 с.
94. *Richard M.* *“Gorzka Chwała” Polska i jej los 1918–1939.* – Warszawa, 2005. – 448 s.
95. *Кострыкин А., Миллер А.* *Очерк истории Польши (1918–1945) //* Преподavanje истории в школе. – 1992. – № 3–4. – С. 4–11.
96. *Морозов С.* *Введение элементов государственного планирования в Польше в 1936–1939 г. //* Славяноведение. – 1995. – № 1. – С. 20–28.
97. *Матвеев Г.* “Третий путь?” Идеология аграризма в Чехословакии и Польше в межвоенный период. – М.: МГУ, 1992. – 240 с.
98. *Василевський А.* *Восток, Запад и Польша (перевод с польского).* – М.: Прогрес, 1989. – 319 с.; *Василевський А.* *Народ и государство в период кризиса //* Нева. – 1987. – № 10. – С. 136–157.
99. *Дильонгова Г.* *Історія Польщі 1795–1990 /* Пер. з пол. М. Кірсенка. – Київ: Вид. дім “Києво-Могилянська Академія”, 2007. – 239 с. – Обкл. Пол. – Бібліогр.: С. 221–223.
100. *Литвин В.* *Тисяча років сусідства і взаємодії.* – Київ, 2002. – 134 с.; *Литвин В.* *ХХ століття в українсько-польських відносинах //* Історіографічні дослідження в Україні / Голова редколегії В. А. Смолій;

Відп. ред. Ю. А. Пінчук. – К.: НАН України. Інститут історії України 2003. – Вип. 13. У 2 ч.: Україна–Польща: історія і сучасність: збірник наукових праць і спогадів пам’яті П. М. Калиниченка (1923–1983). – Ч. 1. – С. 14–76.

101. *Зашикільняк Л., Крикун М.* Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 752 с.

102. *Алексієвець Л.* Польща: шляхом відродження державної незалежності 1918–1939. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 272 с.

103. *Алексієвець Л.* Новітня історія Польщі (1918–1939). – Київ–Тернопіль: Астон, 2002. – 320 с.

104. *Алексієвець Л.* Роль соціально-економічних факторів у становленні й розвитку польської національної державності 1918–1926 рр. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – Вип. 1. – С. 191–202.

105. *Алексієвець Л.* Особливості соціально-економічного розвитку Польщі у міжвоєнний період (1918–1939 рр.) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 13. – Тернопіль, 2001. – С. 184–195.

106. *Алексієвець Л.* Основні тенденції розвитку польської економіки у міжвоєнні роки (1918–1939 рр.) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Економіка. – № 14. – Тернопіль, 2003. – С. 43–46.

107. *Алексієвець Л.* Польська економіка у міжвоєнні роки (1918–1939 рр.): новий погляд // Матеріали V Конгресу МАУ: соціально-гумантарні науки / Відп. ред. В.О. Балух. – Чернівці: Рута, 2004. – С. 283–287.

108. *Алексієвець Л.* Польща на етапі відродження і становлення національної державності (1918–1921) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 11. – Тернопіль, 2000. – С. 176–182.

109. *Алексієвець Л.* Соціально-етнічні проблеми Польщі міжвоєнної доби (1918–1939 рр.) // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології та етнології. – Т. 2 (16). – Чернівці: Видавництво “Прут”, 2003. – С. 23–35.

Inna Kvatyra

THE FEATURES OF THE SOCIAL-AND-ECONOMICAL DEVELOPMENT OF POLAND IN THE INTERWAR PERIOD: HISTORIOGRAPHICAL REVIEW

The article presents the analysis of the problem of the social-and-economical development in Poland between WWI and WWII (1919–1939) in Ukrainian and foreign historiography.

Key words: Poland, national revival, social-and-economical development, interwar period, historiography.